

SISTEMATIČNO RAZVIJANJE TRAJNOSTNIH ZNANJ PRI UČENCIH S PODPORO IN POMOČJO RAZLIČNIH PODPORNIH PROJEKTOV

Systematic Development of Sustainable Knowledge in Learners with Support and Help from Various Support Projects

V zadnjih nekaj letih se večkrat sliši, da bi morale osnovne šole bolj sistematično posodabljeni pouk, učne vsebine ter pri učencih razvijati trajnostna znanja. To potrebo sem zaznala tudi kot ravnateljica že takoj na začetku mojega nastopa na tem delovnem mestu. Poleg vseh preostalih obveznosti sem začela intenzivno odkrivati močna področja šole, hkrati pa šibkosti, zaradi katerih učenci niso mogli napredovati v skladu z zastavljenimi cilji šole.

Ves čas sta me najbolj nagovarjala kakovost vzgoje in izobraževanja ter zagotavljanje trajnostnih znanj, a hkrati nisem dobila odgovora ne na eno in ne na drugo temeljno vprašanje, kako to doseči. Intenzivno sem začela odkrivati področje učenja – pouka in njegove učinke ob koncu devetletnega šolanja ter iskati ustrezno strokovno podporo za načrtovanje sprememb na tem področju.

Pri iskanju ustrezne strokovne pomoči smo naleteli na nekaj strokovnih dilem, predvsem pa na različno interpretacijo in razumevanje strokovnih izrazov, ki bi opredelili pojme: kakovost v vzgoji in izobraževanju, globalno učenje, trajnostna znanja, veščine, prečne kompetence, kompetence, ki jih je začrtala Evropska komisija ... ki bi strokovnim delavcem v šolah bili v oporo pri snovanju dejavnosti, s katerimi bi lahko pri učencih verodostojno razvijali trajnostna znanja.

V praksi se je večkrat izkazalo, da ne pridemo dlje od želje, da bi otroci v času devetletnega šolanja z globalnim učenjem pridobili in razvili trajnostna znanja, ki so mnogo več in pomembnejša kot vsebine v učnih načrtih, saj razvijajo številne veščine, spretnosti, vrednote, kompetence ter načine razmišljanja, ki bi jih kasneje v nadaljnjih podsistemi izobraževanja lahko nadgradili ter poglobili, predvsem pa uporabili.

Ugotovitve, da otrokom ne omogočamo trajnostnih znanj, predvsem pa ne trajnostnih sprememb, so me kot ravnateljico začele nagovarjati, da sem postajala bolj pozorna, kaj otrokom ostane, ko zapustijo osnovno šolo, in kaj kot dober temelj »odnesejo« s seboj v srednjo šolo in kasneje v življenje. Prepričala sem se, da jih dobro opremimo z znanji, kar so nam delno dokazovali tudi rezultati na NPZ, da uspešno razvijamo vrednote, medtem ko smo šibki na področju razvoja veščin, spretnosti, kritičnega razmišlja-

nja, še posebej pa je šibko področje razvoja kompetenc in prečnih kompetenc, ki bodo otrokom odlično »orodje« ne glede na to, kateri poklic bodo opravljali, in ne glede na to, kaj bodo v življenju ustvarjali.

Za lažje razumevanje pogleda na izjemno pomembno strokovno področje o zagotavljanju trajnostnih znanj v uvodu povzemam nekaj izhodišč o globalnem učenju, ki izpostavlja:

- skrbno pripravljeno učno okolje,
- fleksibilnost izvedbe poučevanja,
- prijetno vzdušje in popolno sproščenost udeležencev,
- večplasten način podajanja vsebine,
- harmonijo obeh možganskih polovic,
- enakomerno ponavljanje „pasivnih“ in aktivnih oblik učenja,
- učenje brez tesnobe in stresa,
- hitre, v prakso takoj prenosljive rezultate, ki trajajo,
- učenje in utrjevanje skozi VAKOG,
- aktivne in uporabne učne vsebine in gradiva,
- nenehno sprotno evalviranje in samoevalviranje znanja,
- personalizacijo učenja,
- zavedanje konteksta svojega delovanja,
- motiviranje in skrb za vseživljenjsko, samostojno jezikovno izpopolnjevanje itd.

POMEMBNI KORAKI NAČRTOVANJA SPREMOMB IN DELOVANJA

Da pa lahko pri učencih dosežemo trajnostna znanja, razvijemo veščine, vrednote, kompetence, moramo spremeniti načine poučevanja in učenca postaviti v središče učno-vzgojnega procesa. Tako smo si zastavili prioritete na tem področju: nujno iskanje možnosti za celostni razvoj otrok, učenci bodo dobili več priložnosti za aktivno sodelovanje pri pouku, učitelji bodo pridobivali nova znanja, ki jim bodo omogočala spreminjanje obstoječe pedagoške prakse. Na tem temelju smo začeli dolgoletni proces sistematičnega uvajanja sprememb, katerih rezultat so drugačen pouk in drugače razmišljajoči učenci.

Po pregledu učnih načrtov po vertikali od 1. do 9. razreda – tako rekoč na vseh predmetnih področjih – smo skupaj z učitelji enotno ugotovili, da učni načrti ne omogočajo razvoja vseh manjkajočih področij, razvoja veščin in prečnih kompetenc, in tako smo začeli iskati možnosti, kako zapolniti prostor – »sive lise« v šoli ter učencem kljub temu omogočiti razvoj trajnih znanj.

Prvi korak je bil izjemno pomemben, saj smo začeli zelo usmerjeno in sistematično iskati in postavljati prednostne naloge šole, ki bi zagotavljale, da je učenec središče učno-vzgojnega procesa in ne pasivni udeleženec, v katerega trpamo različne nepovezane učne snovi po predmetih, ki se jih nauči ter jih učiteljem »vrne« za ocene.

Za primer naj navedem, da so vsa leta prednostne naloge šole naravnane na povečano aktivno udeležbo učencev pri pouku in vseh drugih dejavnostih, načrtovanje učenja, razmišljanje, prevzemanje odgovornosti za lastne rezultate s podporo učiteljev, vrednotenje dosežkov, ter na delovanje v skladu s skupnimi vrednotami šole in vrednotami družinskega okolja.

Primer prednostnih nalog šole za zadnji dve leti:

- Formativno spremljanje napredka učencev – poudarek na aktivnem postavljanju vprašanj (raziskovalna vprašanja, vprašanja na višjih ravneh, ki podpirajo kritično razmišljanje, primerjanje, sklepanje itd.) ter samoregulaciji učencev.
- Odgovornost za učne rezultate in dejanja (odgovornost za učne rezultate sprejmejo učenci – dosegaajo jih s pomočjo strokovnih delavcev, vodstva šole in posredno staršev).
- Strpnost v medosebni komunikaciji, medsebojno spoštovanje, spoštovanje bontona – preventivno delovanje in dosledno odzivanje v primerih psihičnega in fizičnega nasilja na vseh ravneh.

Prednostne naloge šole postavimo skupaj s strokovnimi delavci na temelju kvalitativne analize učno-vzgojnega procesa, ki jo opravi vsak razrednik in vsak učitelj posameznega predmeta, kot ravnateljica pa na koncu »izluščim« najpomembnejša spoznanja in dejstva iz učnega področja, vzgojnega področja ter sodelovanja s starši, kar nam v nadaljevanju služi kot izhodišče za načrtovanje sprememb in izboljšav v novem šolskem letu. Prednostne naloge šole učitelji strokovno predelajo v okviru aktivov, v nadaljevanju pa jih umestijo v letne priprave. Končne prednostne naloge osebno predstavim staršem na uvodnih roditeljskih sestankih, da jih dobro poznajo in razumejo tudi starši, medtem ko se učitelji o njih pogovorijo z učenci, kar nam omogoča lažje sledenje, predvsem pa uresničevanje skozi celotno šolsko leto. To pomeni, da prednostne naloge dobro poznamo vsi vpleteni ter jih ob koncu vsakega šolskega leta tudi evalviramo.

Ob prednostnih nalogah šole je izjemno pomembno snovanje in razvijanje lastnih ali podpornih projektov, ki ob ciljih, zapisanih v učnih načrtih, pomagajo učencem razvijati pomembne veščine, spretnosti, kritično mišljenje, odnose, razumevanje itd. Razvoj novih projektov zahteva jasno vizijo in strokovno naravnano ravnateljico in hkrati intenzivno ter nenehno izobraževanje učiteljev, ki so kasneje sposobni vnašati spremembe. Sistematično načrtovanje profesionalnega razvoja učiteljev in zaposlenih je pogoj za hitrejšo doseganje skupnih ciljev ter uspešnejše vnašanje sprememb. Glede na to, da v teh letih nismo imeli jasne

podpore pri snovanju in razvoju podpornih projektov, smo nekaj izjemno pomembnih razvili sami, nekaj projektov pa smo uspešno pridobili na razpisih ter jih preizkušali v praksi. Vsi izbrani in razviti projekti na šoli se nam dopolnjujejo in učencem ter učiteljem omogočajo razvoj celovite osebnosti.

Takšna usmeritev dela na področju razvoja šole zahteva naslednje:

- Ravnatelj mora dobro poznati učne načrte ter celotno vertikalno, da lahko zaznava pozitivne premike in šibka področja pouka (na šoli smo že pred leti vzpostavili vertikalno od 1. do 9. razreda pri predmetih matematika, slovenščina, tuji jezik, naravoslovje, šport itd.).
- Ravnatelj se mora strokovno ukvarjati s poukom ter vzpostavlja pogoje, da so strokovna vprašanja vedno v središču pogovorov strokovnih sodelavcev (strokovni aktivni, pedagoške konference, debate, izobraževalne delavnice, neformalne oblike druženj itd.).
- Ravnatelj odločno in sistematično zasnuje profesionalni razvoj na področjih, kjer so učitelji šibki, in vztraja, da se izobražujemo vsi, ne glede na predmetno področje.
- Vsi strokovni delavci morajo aktivno vnašati spremembe v pouk (to ne sme biti izbira, temveč obveza vsakega učitelja), da učencem omogočajo spodbudno, predvsem pa aktivno okolje, v katerem se lahko razvijajo, razmišljajo, napredujejo, se krepijo v kompetencah.
- Učencem in staršem morajo biti jasno predstavljene obveznosti, predvsem pa odgovornosti, da razumejo, kaj jim drugačni načini dela prinašajo v smislu trajnostnih znanj in razvoja celovite osebnosti.

Opredelitev omenjenega pojma trajnostna znanja je namreč za mnoge še zmeraj nejasna. Strokovnjaki pri opredelitvi niso enotni, razumevanje vzgoje in izobraževanja za trajnost pa se razlikuje tudi med posamezniki v družbi, ki trajnost dojemajo in sprejemajo na različne načine. Vzgoja in izobraževanje predstavljata ključno vlogo, prek katere vzgajamo in izobražujemo za trajnostno prihodnost. Izvajati se začeta že zgodaj, na začetku izobraževalne poti, in lahko traja vse življenje.

V zadnjem desetletju se stanje vzgoje in izobraževanja za trajnostni razvoj, ki se izvaja v osnovnih šolah, izboljšuje, saj se velik poudarek daje izobraževanju učiteljev, da bodo čim bolj usposobljeni za učenje in poučevanje za trajnost na načine, kako vse skupaj še izboljšati, da postane bolj kakovostno in da učenci od tega kar največ pridobijo in koristno uporabijo v vsakdanjem življenju.

Na OŠ Lava smo pred leti začeli pri učencih (ter tudi učiteljih) sistematično in usmerjeno razvijati številne veščine, predvsem pa prečne kompetence, v zadnjih letih pa tudi kompetence podjetnosti. Sledimo razvoju in krepitvi 8 evropskih kompetenc, kar uspešno podpiramo s številnimi projekti, katerih cilje smo v preteklih letih v največji meri vgradili v letne priprave in so postali sestavni del pouka. Veliko skrb namenjamo ohranjanju pozitivnih učinkov projektov, ki so se uradno že končali, a bi bila velika škoda, da jih ne bi ohranili in ponudili naslednjim generacijam učencev, saj smo ugotovili, da pri učencih razvijajo trajnostno pozitivno razmišljanje in delovanje.

Zasnovali smo celostni pristop k vzgoji in izobraževanju za trajnostni razvoj in učencem od 1. razreda dalje sistematično razvijamo: samostojnost, znanje, samozavest, veščine,

kompetence – zmožnosti, vrednote: pravičnost, poštenost, enakopravnost, odgovornost, solidarnost, nenehno osebno rast, strpnost, zadostnost, spoštovanje itd. Zadnja leta pa usmerjeno iščemo priložnosti, dejavnosti, aktivnosti, ki otrokom omogočajo spoznavanje samega sebe, da odkrivajo, kdo so, kakšni so, kaj zmorejo, kje so šibki, katere osebnostne lastnosti imajo razvite, kje se lahko izboljšujejo itd. S tem se bližamo tudi uresničevanju ciljev 4. Delorsovega stebra – BITI.

Trudimo se, da je učenec v središču učno vzgojnega procesa, da smo v šoli vsi velikokrat v vlogi učenca. Učimo se vsi, kar dejansko predstavlja pravo »učeečo se skupnost«, iz katere bodo izšli posamezniki z visokim zavedanjem, da se proces učenja nikoli ne konča. V zadnjih letih zelo intenzivno in sistematično načrtujemo profesionalni razvoj učiteljev, in to celotnega kolektiva, saj edino tako hitreje tudi sami usvojimo znanja, ki jih nujno potrebujemo pri delu z učenci. Po dolgih letih usmerjenega izobraževanja vseh strokovnih delavcev, brez izjeme, lahko že vidimo napredek, saj se odraža v spremenjenem načinu dela pri vseh predmetih in pri vseh učiteljih (z izjemo nekaterih, ki tudi sicer poklica učitelja ne jemljejo kot pomembno poslanstvo, temveč kot socialno varnost zase). Stopili smo na pot razvoja timske kulture, sodelovalnega učenja, medsebojne podpore ter kolegialne pripadnosti. Rezultat teh sprememb je drugačno poučevanje, predvsem pa prenašanje lastnih izkušenj v priprave na pouk. Le učitelji, ki razumejo medsebojno sodelovanje, timsko učenje, socialno učenje, lahko tega naučijo tudi učence, saj pri pouku ustvarjajo natančno takšne pogoje, kot jih poznajo sami.

Odločili smo se, da usmerjeno in zelo zavestno gradimo drugačno filozofijo dela z učenci ter jim omogočamo, da so v učnem procesu aktivni, soudeleženi v načrtovanju ciljev, podajanju idej, iskanju virov moči, raziskovanju, vrednotenju in samovrednotenju znanja, podajanju povratnih informacij, da so ustvarjalni ter se zavedajo svoje odgovornosti.

POZITIVNE PRAKSE

Kot primere dobre prakse izpostavljam nekaj najbolj učinkovitih podpornih projektov ali izobraževanj, s pomočjo katerih na šoli spreminjamo pedagoško prakso in postajajo naša stalnica za spremembe pri pouku, ter načinov učenja naših učencev:

Drugi primer:

Model državljskih kompetenc

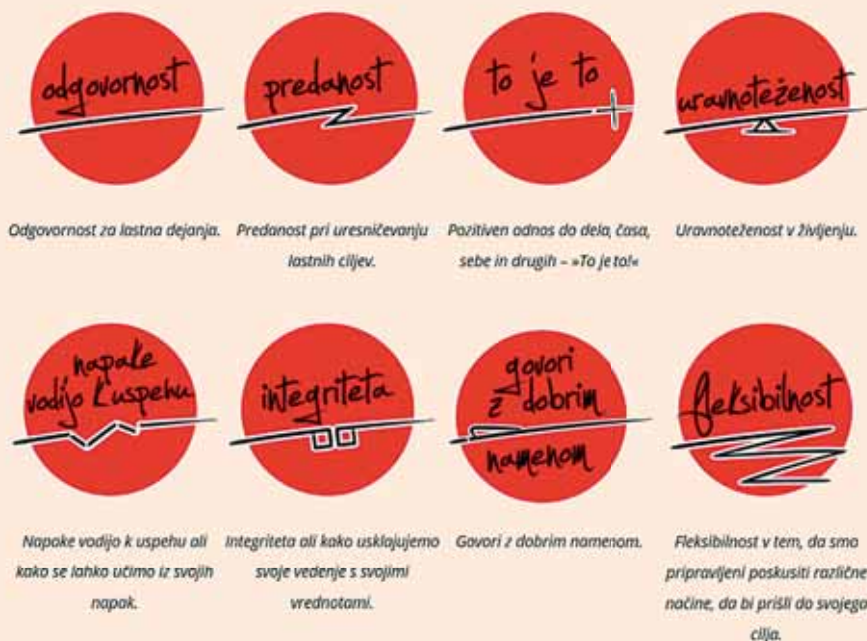
Skupaj z Zavodom RS za šolstvo, Območna enota Celje, smo na šoli zasnovali Model državljskih kompetenc. Pregledali smo vse učne načrte po vertikalni, izbrali cilje, ki pomagajo razvijati državljske kompetence pri učencih, ugotovili, v katerih razredih niso izrazito prisotni, in na temelju ugotovitev oblikovali model s cilji na ravni šole in na ravni oddelkov ter jih sistematično umestili v letne priprave, po mesecih od septembra do junija. Model smo natisnili v obliki zloženke in ga imajo vsi učenci in učitelji kot vodnik po dejavnostih in mesečnih aktivnostih, da ne bi pozabili na razvoj te pomembne evropske kompetence. Model smo izdali v šolskem letu 2015–2016.

► Obisk predsednika Republike Slovenije, Boruta Pahorja, v okviru projekta Pozdrav ptic miru, 2020

Prvi primer: Delovanje v skladu z 8 krogi odličnosti

Učenci krepijo osebne lastnosti, ki so tudi osebne lastnosti odličnih oseb in predstavljajo odlično osnovo za trajnostno delovanje za vse življenje. Z učitelji že nekaj let načrtno in sistematično razvijamo te lastnosti z učenci s pomočjo številnih dejavnosti (kulturni dan, interesne dejavnosti, pouk, predstavitev za starše na roditeljskih sestankih itd.).

► (Vir: Jani Prgič, Pozitivna disciplina.)

Tretji primer: Medgeneracijsko sobivanje in povezovanje različnih generacij

Dolgoletni projekt, ki zajema številne aktivnosti učencev in učiteljev ter vodstva šole, s pomočjo katerih otroci razvijajo medgeneracijsko solidarnost, medsebojno pomoč, strpno sobivanje, druženje, skupno ustvarjanje, prenašanje izkušenj, modrosti, bogatenje, srčno kulturo itd., je pomemben gradnik osebnosti naših učencev.

► Druženje v okviru Simbioze giba, 2019

Četrti primer: Rastoča knjiga – razvoj vrednot

Že šest let zelo aktivno in usmerjeno delujemo na področju gibanja Rastoča knjiga, v okviru katerega učenci, učitelji, starši in ljudje iz širšega okolja usmerjeno razvijamo »abecedo odličnosti in mojstrstva«, kar je izjemno pomembna osnova za trajnostna znanja, predvsem pa za pozitivno delovanje v prid posameznika in družbe kot celote. Cilj gibanja Rastoča knjiga je naučiti posameznika, da se zaveda svoje lastne vrednosti, znanja, vseživljenjskega učenja in spreminjanja, da se nauči razmišljati, kritično vrednotiti, sodelovati, izboljševati svojo osebnost, delovati ekološko trajnostno v vseh pogledih – tako v komunikaciji kot v skrbi za okolje, delovati etično trajnostno itd.

► Predstavitve 4. Rastoče knjige OŠ Lava – Umetnost na preizkušnji sodobnega časa, 2019

Peti primer: razvoj projekta POGUM

► (Vir: Publikacija EntreComp: Okvir podjetnostne kompetence. Ljubljana, Zavod Republike Slovenije za šolstvo, 2019.)

Že četrto leto smo vključeni v razvojni projekt POGUM in smo kot razvojna šola usmerjeni k naslednjim ciljem:

- opolnomočenje učencev in strokovnih delavcev s kompetenco podjetnosti;
- učenci so aktivni soudeleženci pri oblikovanju aktivnosti;
- z modelom zagotoviti učencem čim več praktičnih izkušenj (aktivna udeležba posameznika), jih naučiti, kako pridobljeno znanje uporabiti v življenju, kako delovati samoiniciativno, prevzemati pobudo;
- poiskati možnosti krepite kompetence podjetnosti v okviru rednega pouka in dejavnosti – s spremembo strategij poučevanja, kreativnim poukom, formativnim spremljanjem napredka, s povečano aktivno vlogo učencev, z motivacijo za raziskovanje lastne osebnosti, sprememb odnosov, vedenja, obnašanja;
- usmerjeno razvijamo tudi v tem trenutku najbolj šibko področje – digitalne kompetence s pomočjo IKT;
- razvijati etično in trajnostno mišljenje ter delovanje.

Šesti primer: FIT pedagogika

FIT pedagogika – z vključitvijo v večletno izobraževanje vsi učitelji nadgrajujejo svoja znanja s področja nevroznanosti, najaktualnejših odkritij delovanja možganov, predvsem pa učenja. Cilj FIT pedagogike je osredinjen na aktivno sodelovanje učencev, na kakovostno izvajanje ur pouka s principi novih spoznanj in znanj strokovnih delavcev – sodobne aktivne metode in pristopi, učenje v gibanju – nesedečih položajih, samostojno delo in raziskovanje učencev pri pouku, uporaba vseh virov moči, ki jih imajo na razpolago, kritično vrednotenje, samoregulacija itd. Učitelji so opolnomočeni s spoznanji nevroznanosti in pouk ustvarjajo z novimi metodami učenja.

SKLEP

S predstavljenimi izbranimi primeri podpornih projektov in izobraževanj na šoli sistematično razvijamo in gradimo novo pedagoško prakso. Spreminjamo jo počasi, a zelo usmerjeno ter premišljeno. V teh letih načrtnega spreminjanja pedagoške prakse ter kulture poučevanja in učenja smo pokazali, da lahko naše učence opremimo s trajnostnimi znanji za njihovo nadaljevanje šolanja in uspešno izbiro poklicev. Vedno bolj se zavedamo, da znanja hitro zastarevajo in je vseživljenjsko učenje nuja in prvi pogoj za uspešen razvoj posameznika, predvsem pa za fleksibilno odzivanje in prilagajanje novim, neznanim situacijam.

Trajnostna znanja, kot so sprememba mišljenja, sposobnost spreminjanja lastnih vedenj, interdisciplinarnost-povezovanje, kritično vrednotenje in presojanje, sodelovanje na vseh ravneh, lastna aktivnost (aktivni državljan, aktivni Evropejec itd.), obvladovanje negotovosti in tveganj, etično in trajnostno mišljenje in delovanje, socialno sporazumevanje, medgeneracijska odgovornost, sposobnost načrtovanja uravnotežene rabe okolja ter skrbi za življenje prihodnjih generacij (trajnostni razvoj) idr., bodo našim učencem že dobro znana in jih bodo lahko na naslednjih podsistemih vzgoje in izobraževanja le še nadgrajevali in gradili v trajnostno delovanje.

VIRI IN LITERATURA

EntreComp: Okvir podjetnostne kompetence (2019). Ljubljana: Zavod Republike Slovenije za šolstvo.

Prgič, J. (2014). 8 krogov odličnosti – moja pot do odličnosti. Grče: Svetovalno-izobraževalni center MI.